

ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΝ

Γ. ΠΑΠΑΟΙΚΟΝΟΜΟΥ - ΜΙΧ. ΠΕΤΡΙΔΟΥ

Ι Σ Ο Κ Ρ Α Τ Ο Υ Σ
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1950

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰς τὴν Α' καὶ Β' ἐπιστολὴν τοῦ Ἰσοκράτους πρὸς Φίλιππον ἡ μὲν εἰσαγωγὴ εἶναι ἔργασίᾳ τοῦ κ. Μ. Πετρίδου, αἱ δὲ ἐρμηνευτικαὶ σημειώσεις εἶναι ἔργασίᾳ τοῦ κ. Γ. Παπασικονόμου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Βίος του Ίσοκράτους.

α') Ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράσις του. β') Αἱ πολιτικά του ἰδέαι.

Ὁ περίφημος ῥητοροδιδάσκαλος τῆς ἀρχαιότητος Ἰσοκράτης ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 436 π.Χ.

Ὁ πατήρ του ὠνομάζετο Θεόδωρος καὶ διετήρει ἐργοστάσιον κατασκευῆς αὐλῶν, εἰς τὸ ὅποιον εἰργάζοντο πολλοὶ δούλοι. Μὲ αὐτὸ κατώρθωσε νὰ γίνῃ πολὺ πλούσιος καὶ ὡς τοιοῦτος εἶχε τὴν εὐχέριαν νὰ παράσχῃ εἰς τὸν υἱόν του ἅλα τὰ μέσα, διὰ νὰ ἐκπαιδευθῇ καὶ μορφωθῇ καλῶς.

Ὁ Ἰσοκράτης ἦτο πραιοσιμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ ὄξειαν ἀντίληψιν καὶ ἠσθάνετο μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὴν μάθησιν. Διὰ τοῦτο μὲ ἄκραν προθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν κατ' ἀρχὰς μὲν ἐμαθήτευσε πλησίον τῶν σοφιστῶν Πρωταγόρου, Προδίκου καὶ Γοργίου, κατόπιν δὲ ἠκράσθη τὸν φιλόσοφον Σωκράτην, ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὁποίου ἐγοητεύθη καὶ ὠφελήθη μεγάλως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, ἐπισυμβάντα κατὰ τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὁ Ἰσοκράτης εὐρέθη χωρὶς περιουσίαν. Ὁ καταστρεπτικὸς ἐκεῖνος πόλεμος εἶχε καταστήσει πολλοὺς εὐπόρους Ἀθηναίους πτωχοὺς. Ἐναγκάσθη λοιπὸν νὰ μετέλθῃ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ **λογογράφου**, διὰ νὰ πορίζεται ἐξ αὐτοῦ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Ἐγράφε δηλαδὴ κατὰ παραγγελίαν πολιτῶν καὶ ἐπὶ πληρωμῇ λόγους, τοὺς ὁποίους οὗτοι ἐξεφώνουν ἐνώπιον τῶν δικαστῶν ἐπιδιώκοντες νὰ ὑπερασπίσουν τὸ δίκαιόν των καὶ νὰ κερδίσουν τὴν δίκην των. Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ λογογράφου παρείχεν εἰς αὐτὸν στενοχωρίας καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτησεν ἄλλο στάδιον δράσεως πλέον ἐνεργοῦ. Ἰδρυσε λοιπὸν (τῷ 391 π.Χ.) ῥητορικὴν σχολὴν ἐν Ἀθήναις, εἰς τὴν ὅποιαν ἐδίδασκεν ὄχι μόνον ῥητορικὴν, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίαν, ἐπιδιώκων νὰ ἀναδείξῃ τοὺς μαθητάς του ὄχι μόνον καλοὺς ῥήτορας, ἀλλὰ καὶ μορφωμένους πολίτας ἱκανοὺς νὰ ἐννοοῦν, νὰ κρίνουν καὶ νὰ πράττουν τὰ

πρέποντα εις κάθε περίστασιν. Πλείστοι νέοι (περί τούς ἑκατόν) ἀπὸ ἑλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις συνέρρουσαν εἰς τὴν σχολὴν του, ἢ ὅποια ἀπέθι τρόπον τινα τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ὅποιαν ὁ Κικέρων, ὁ μέγιστος τῶν Ῥωμαίων ῥητόρων, παρέβαλε μὲ τὸν δούρειον ἵππον, διότι ἐξώρμησαν ἐξ αὐτῆς ἔξοχοι ἄνδρες, ὀπλισμένοι μὲ πολλὰς γνώσεις καὶ ἀρετὰς καὶ ἀνεδείχθησαν ἄλλοι μὲν ἀριστεῖς τῶν γραμμῶν (ἱστορικοί, ποιηταί, ῥήτορες), ἄλλοι δὲ πρωταγωνισταὶ τῆς πολιτικῆς καὶ πολεμικῆς δράσεως.

Ἡ φιλοσοφία, τὴν ὅποιαν ὁ Ἰσοκράτης ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ῥητορικὴν ἐδίδασκε, δὲν εἶχε χαρακτῆρα θεωρητικόν, ἀλλ' ἦτο μᾶλλον πρακτικὴ καὶ ἀπέβλεπε εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς του χρηστοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐναρέτους πολίτας, ἱκανοὺς νὰ ἐξυπηρετοῦν ἑαυτοὺς, τὴν πόλιν καὶ τὸ ἔθνος.

Χάρις εἰς τὴν σχολὴν του ὁ Ἰσοκράτης συνήψεν εἰλικρινεῖς φιλικὰς σχέσεις μὲ ἐπιφανεῖς ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἔξων ὄχι μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ὡς λ. χ. τὸν βασιλέα τῆς Σαλαμίνας τῆς Κύπρου Εὐαγόραν, τὸν Ἀρχίδαμον τῆς Σπάρτης καὶ τὸν Φίλιππον τὸν Β' τῆς Μακεδονίας.

Ὁ Ἰσοκράτης δὲν ἀνεμείχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος του ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἀτολμίας του καὶ τῆς ἀδυνατοῦ φωνῆς του. Περιωρίσθη εἰς τὸ ἔργον τοῦ ῥητοροδιδασκάλου, εἰς τὸ ὅποιον διέπρεψεν. Αἱ πολιτικαὶ ἰδέαι τοῦ Ἰσοκράτους, τὰς ὁποίας προσεπάθει διὰ τῶν συγγραμμάτων του (δηλ. τῶν λόγων του) νὰ διαδίδῃ εἰς τοὺς συμπολίτας του καὶ εἰς ὅλους τοὺς λοιποὺς Ἑλληνας, ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι: Ἀφοῦ αἱ σπουδαιότεραι πόλεις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν ἰδίᾳ πόλεμον εἶχον περιπέσει εἰς ἀδυναμίαν καὶ κάποιαν παρακμὴν, ἔπρεπε νὰ συνενωθοῦν ὅλαι καὶ συντεταγμέναι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς νέας ἰσχυρᾶς ἑλληνικῆς δυνάμεως, τὴν ὅποιαν ἀπετέλουν οἱ Μακεδόνες τοῦ Φιλίππου, νὰ ἐκστρατεύσων κατὰ τῶν βαρβάρων ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῶν Περσῶν. Ὁ φιλόπατρις καὶ συνετὸς ῥητοροδιδάσκαλος εἰς τὴν ἀτομικὴν πολιτικὴν μιᾶς ἐκάστης ἑλληνικῆς πόλεως ἀντέτασσε τὴν ἐνωτικὴν, τὴν πανελληνίον καὶ πανεθνικὴν πολιτικὴν του. Ἡ πολιτικὴ του αὐτὴ ἐχαρακτήρισθη ὑπὸ τινων ὡς οὐτοπία ἐνδὸς οὐνειροπόλου διανοουμένου, ὅμως δὲν ἤργησε νὰ πραγματοποιηθῇ. Ἐπὶ Μ. Ἀλεξάνδρου ἔλαβε σάρκα καὶ ὄσθα, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἱστορίας μας.

Ὁ Ἰσοκράτης ἀπέθανε τῷ 338 π. Χ. ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐν Χαίρωνείᾳ μάχην, εἰς ἡλικίαν 98 ἐτῶν, ἀφοῦ ἔζησεν ἐν μέσῳ σπουδαιοτάτων ἱστορικῶν γεγονότων, τὰ ὅποια ἐξελίχθησαν ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τῶν παραμιονῶν τῆς ἀναρρήσεως εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οἱ δὲ συμπολιταὶ τοῦ τιμῶντες τὴν μνήμην του τὸν ἔθαψαν δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐτοποθέτησαν Σειρήνα ὡς σύμβολον τῆς γοητευτικῆς χάριτος τοῦ λόγου του.

2. Ἔργα τοῦ Ἰσοκράτους.

Ἀπὸ τοὺς 25 λόγους, οἱ ὅποιοι ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἀπεδίδοντο εἰς τὸν Ἰσοκράτην, ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν 21 καθὼς καὶ 10 ἐπιστολαί, αἱ ὅποιοι ἀπευθύνονται εἰς ἐπιφανῆ πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του.

Ἡ βαθμικαία ἀνάπτυξις τοῦ πεζοῦ ἀττικοῦ λόγου πολλὰ ὀφείλει εἰς τὸν Ἰσοκράτην, τοῦ ὁποίου ἡ γλῶσσα εἶναι πλήρης κάλλους καὶ ἡ φράσις ἀνθηρὰ καὶ ῥυθμική.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΕΙΜΕΝΟΝ

Εισαγωγικὸν σημεῖωμα. Ἐκ τῶν 10 ἐπιστολῶν τοῦ Ἴσοκράτους 2 ἀπευθύνονται πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Β΄, τὸν πατέρα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Α΄

Τὴν πρώτην ἐπιστολὴν ἔγραψεν ὁ δῆτωρ πιθανώτατα τῷ 342 π.Χ., ὅτε ἐπληροφόρηθη, ὅτι ὁ Φίλιππος εἰς μίαν ἐναντίον τῶν βαρβάρων Θρακῶν μάχην ἐπληρώθη εἰς τὴν ὁμοπλάτην καὶ διέτρεξε τὸν κίνδυνον ἂν ἀποθάνῃ. Ἡ εἰδησις αὕτη εἶχε προξενήσει ζωρὰν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ μάλιστα εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἰδιαιτάτα συνεκίνησε τὸν Ἴσοκράτην, ὁ ὁποῖος ἐπίστευε τότε, ὅτι ἐπέστη ἡ στιγμή τῆς συνενώσεως ὅλων τῶν ἀλληλομαχομένων Ἑλλήνων καὶ τῆς ἐκστρατείας των ὑπὸ τὴν ἄρχηγίαν τοῦ Φιλίππου κατὰ τῶν Περσῶν. Κατὰ τὴν γνώμην του ἡ ζωὴ τοῦ Φιλίππου ἦτο πολὺτιμος ὄχι μόνον διὰ τοὺς Μακεδόνας, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλους τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Αἱ αὐτὸ καὶ παρεκινήθη νὰ γράψῃ τὴν προκειμένην ἐπιστολήν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ σχέσεις Ἀθηῶν καὶ Μακεδονίας ἦσαν ὁμαλαὶ καὶ ἀδιατάρακτοι. Ὁ φιλόπυτρος δῆτωρ δὲν ἐθεώρει, ὡς ἄλλοι, τὸν Φίλιππον ὡς ἐχθρὸν, ἐπιβουλεύοντα τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὡς μίαν νέαν ἐθνικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία διαρκῶς αὐξανομένη θὰ καθίστατο ἰκανὴ νὰ συνενώσῃ καὶ στρέψῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς ἔργα γενναιότερα, ὅπως ἡ τιμωρία τῶν βαρβάρων ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐρμηνεύοντες τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν τοῦ Ἴσοκράτους θὰ ἴδωμεν μὲ πόσῃ οὕτως σύνεσιν καὶ φιλικὴν διάθεσιν συμβουλεύει τὸν Φίλιππον νὰ μὴ ἐκτίθεται ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης εἰς κινδύνους κατὰ τὰς μάχας. Ἐπίσης θὰ ἴδωμεν πῶς τὸν προτρέπει νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸν πρὸς τοὺς βαρβάρους πόλεμον, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο ἤδη περιπεπλεγμένος, καὶ ποίαν πολιτικὴν συμβουλεύει νὰ μετέλθῃ ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων,

διὰ τὰ δυναθῆναι τὴν πραγματοποίησιν μετ' αὐτῶν τοὺς κοινούς σκοπούς των.

B'

Τὴν δευτέραν πρὸς Φίλιππον ἐπιστολὴν ὁ Ἰσοκράτης ἔγραψε μετὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Φιλίππου (τῷ 338 π. Χ.).

Εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν θὰ ἴδωμεν ποίαν στάσιν ὁ ῥήτωρ συνιστᾷ εἰς τὸν Φίλιππον τὰ τηρήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι ἀπέναντι τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὴν πρόσφατον, νικηφόρον δι' αὐτόν, ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην. Τοῦτο δὲ διὰ τὰ κατορθώσῃ τὰ συνενώσῃ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ στρέψῃ αὐτὰς ἐναντίον τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἐχθρῶν τοῦ ἔθνους.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'

Ἰσοκράτης Φιλίππῳ χαίρειν.

§ 1-2 Οἶδα μὲν, ὅτι πάντες εἰθόθασι πλείω χάριν ἔχειν τοῖς ἐπαινοῦσιν ἢ τοῖς συμβουλευούσιν, ἄλλως τε κἂν μὴ κελυσθεῖς ἐπιχειρήσεις τοῦτο ποιεῖν. ἐγὼ δ' εἰ μὲν μὴ καὶ πρότερον ἐτύγχανόν σοι παρηνεκάς μετὰ πολλῆς εὐνοίας, ἐξ ὧν ἐδόκει μοι τὰ πρόποντα μάλιστα ἂν σαυτῷ πράττειν, ἴσως οὐδ' ἂν νῦν ἐπεχείρουον ἀποφαινεσθαι περὶ τῶν σοι συμβεβηκότων· ἐπειδὴ δὲ προειλόμην φροντίζειν τῶν σῶν πραγμάτων καὶ τῆς πόλεως ἕνεκα τῆς ἑμαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνῶν, ἀσχυνοθείην ἂν, εἰ περὶ μὲν τῶν ἡττον ἀναγκαίων φαινοίμην σοι συμβεβουλευκάς, ὑπὲρ δὲ τῶν μᾶλλον κατεπειγόντων μηδένα λόγον ποιόμην, καὶ ταῦτ' εἰδὼς ἐκεῖνα μὲν ὑπὲρ δόξης ὄντα, ταῦτα δ' ὑπὲρ τῆς σῆς σωτηρίας, ἧς ὀλιγορεῖν ἅπασιν ἔδοξας τοῖς ἀκούσασιν τὰς περὶ σοῦ ῥηθείσας βλασφημίας.

§ 3-4 Οὐδεὶς γὰρ ἔστιν, ὅστις οὐ κατέγνω προπετέστερόν σε κινδυνεύειν ἢ βασιλικώτερον, καὶ μᾶλλον σοι μέλειν τῶν περὶ τὴν ἀν-

δρείαν ἐπαίνων ἢ τῶν ἄλων πραγμάτων. ἔστι δ' ὁμοίως αἰσχρὸν περιστάντων τε τῶν πολέμιων μὴ διαφέροντα γενέσθαι τῶν ἄλων, μηδεμιᾶς τε συμπεσούσης ἀνάγκης αὐτὸν ἐμβαλεῖν εἰς τοιούτους ἀγῶνας, ἐν οἷς κατορθώσας μὲν οὐδὲν ἂν ἦσθα μέγα διαπραγμένως, τελευτήσας δὲ τὸν βίον ἅπασαν ἂν τὴν ὑπάρχουσαν εὐδαιμονίαν συνανείλες. χρὴ δὲ μὴ καλὰς ἀπάσας ὑπολαμβάνειν τὰς ἐν τοῖς πολέμοις τελευτάς, ἀλλὰ τὰς μὲν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῶν γονέων καὶ τῶν παιδῶν ἐπαίνων ἀξίας, τὰς δὲ ταῦτά τε πάντα βλαπτούσας καὶ τὰς πράξεις τὰς πρότερον κατορθωμένας καταρρुπαινούσας αἰσχρὰς νομίζειν καὶ φεύγειν ὡς αἰτίας πολυλῆς ἀδοξίας γιγνομένης.

Ἦγοῦμαι δὲ σοι συμφέρειν μιμῆσθαι τὰς πόλεις, ὃν τρόπον § 5-6
διοικοῦσι τὰ περὶ τοὺς πολέμους. ἅπασαι γάρ, ὅταν στρατόπεδον ἐκπέμπωσιν, εἰώθασι τὸ κοινὸν καὶ τὸ βουλευσόμενον ὑπὲρ τῶν ἐνεστώτων εἰς ἀσφάλειαν καθιστάναι· διὸ δὴ συμβαίνει μὴ μιᾶς ἀτυχίας συμπεσούσης ἀνηρῆσθαι καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν, ἀλλὰ πολλὰς ὑποφέρειν δύνασθαι συμφορὰς καὶ πάλιν αὐτὰς ἐκ τούτων ἀναλαμβάνειν. ὃ καὶ σὲ δεῖ σκοπεῖν καὶ μηδὲν μείζον ἀγαθὸν τῆς σωτηρίας ὑπολαμβάνειν, ἵνα καὶ τὰς νίκας τὰς συμβαινούσας κατὰ τρόπον διοικῆς καὶ τὰς ἀτυχίας τὰς συμπιπτούσας ἐπανορθοῦν δύνη. ἴδοις δ' ἂν καὶ Λακεδαιμονίους περὶ τῆς τῶν βασιλέων σωτηρίας πολλὴν ἐπιμέλειαν ποιουμένους καὶ τοὺς ἐνδοξοτάτους τῶν πολιτῶν φύλακας αὐτῶν καθιστάντας, οἷς αἰσχρὸν ἔστιν ἐκείνους τελευτήσαντας περιδεῖν ἢ τὰς ἀσπίδας ἀποβαλεῖν.

Ἄλλὰ μὴν οὐδ' ἐκεῖνά σε λέληθεν, ἃ Ξέρξης τε τῇ καταδουλώ- § 7-8
σασθαι τοὺς Ἕλληνας βουληθέντι καὶ Κύρῳ τῇ τῆς βασιλείας ἀμφισβητήσαντι συνέπεσεν. ὁ μὲν γὰρ τηλικαύταις ἤνταις καὶ συμφοραῖς περιπεσὼν, ἡλικίας οὐδεὶς οἶδεν ἄλλοις γενομένης, διὰ τὸ περιποιῆσαι τὴν αὐτοῦ φυγὴν τὴν τε βασιλείαν κατέσχε καὶ τοῖς παισὶ τοῖς αὐτοῦ παρέδωκε καὶ τὴν Ἀσίαν οὕτω διέφυκεν,

ὥστε μηδὲν ἤττον αὐτὴν εἶναι φοβεράν τοῖς Ἑλλησιν ἢ πρότερον. Κῦρος δὲ νικήσας ἄπασαν τὴν βασιλείως δύναμιν καὶ κρατήσας τῶν πραγμάτων, διὰ τὴν αὐτοῦ προπέτειαν οὐ μόνον αὐτὸν ἀπεστέρησε τηλικαύτης δυναστείας, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας εἰς τὰς ἐσχάτας συμφορὰς κατέστησεν. ἔχοιμι δ' ἂν παμπληθεῖς εἰπεῖν, οἱ μεγάλων στρατοπέδων ἡγεμόνες γενόμενοι διὰ τὸ προδιαφθαρῆναι πολλὰς μυριάδας αὐτοῖς συναπώλεσαν.

§ 9·11 Ὡν ἐνθυμούμενον χρὴ μὴ τιμᾶν τὴν ἀνδρείαν τὴν μετ' ἀνοίας ἀλογίστου καὶ φιλοτιμίας ἀκαίρου γιγνομένην, μηδὲ πολλῶν κινδύνων ἰδίων ὑπαρχόντων ταῖς μοναρχίαις ἑτέρους ἀδόξους καὶ στρατιωτικοὺς αὐτῇ προσεξευρίσκειν, μηδ' ἀμιλλάσθαι τοῖς ἢ βίου δυστυχοῦς ἀπαλλαγῆναι βουλομένοις ἢ μισθοφορὰς ἕνεκα μεῖζονος εἰκῆ τοὺς κινδύνους προαιρουμένοις, μηδ' ἐπιθυμεῖν τοιαύτης δόξης, ἧς πολλοὶ καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων τυγχάνουσιν, ἀλλὰ τῆς τηλικαύτης τὸ μέγεθος, ἣν μόνος ἂν τῶν νῦν ὄντων κτήσασθαι δυνηθείη· μηδ' ἀγαπᾶν λίαν τὰς τοιαύτας ἀρετάς, ὧν καὶ τοῖς φαύλοις μέτεστιν, ἀλλ' ἐκείνας, ὧν οὐδεὶς ἂν πονηρὸς κοινωνήσῃ· μηδὲ ποιεῖσθαι πολέμους ἀδόξους καὶ χαλεπούς, ἐξὸν ἐντίμους καὶ βράδιους, μηδ' ἐξ ὧν τοὺς μὲν οἰκειοτάτους εἰς λύπας καὶ φροντίδας καταστήσεις, τοὺς δ' ἐχθροὺς ἐν ἐλπίσι μεγάλαις ποιήσεις, οἷας καὶ νῦν αὐτοῖς παρέσχε· ἀλλὰ τῶν μὲν βαρβάρων, πρὸς οὓς νῦν πολεμεῖς, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξαρκέσει σοι κρατεῖν, ὅσον ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσαι τὴν σαυτοῦ χώραν, τὸν δὲ βασιλέα τὸν νῦν μέγαν προσαγορευόμενον καταλύειν ἐπιχειρήσεις, ἵνα τὴν τε σαυτοῦ δόξαν μεῖζω ποιήσῃς καὶ τοῖς Ἑλλησιν ὑποδείξῃς, πρὸς ὃν χρὴ πολεμεῖν.

§ 12 Πρὸ πολλοῦ δ' ἂν ἐποιησάμην ἐπιστεῖλαι σοὶ ταῦτα πρὸ τῆς στρατείας, ἵν', εἰ μὲν ἐπέσθῃς, μὴ τηλικούτῃ κινδύνῳ περιέπασες, εἰ δ' ἠπίστησας, μὴ συμβουλεύειν ἐδόκουν ταῦτά τοις ἦδη διὰ τὸ πάθος ὑπὸ πάντων ἐγνωσμένοις, ἀλλὰ τὸ συμβεβηκὸς ἐμαρ-

τύρει τοὺς λόγους ὀρθῶς ἔχειν τοὺς ὑπ' ἐμοῦ περὶ αὐτῶν εἰρη-
μένους.

Πολλὰ δ' ἔχων εἰπεῖν διὰ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν παύσομαι § 13
λέγων· οἶμαι γὰρ καὶ σὲ καὶ τῶν ἐταίρων τοὺς σπουδαιστάτους
ῥαδίως ὀπόσ' ἂν βούλησθε προσθήσειν τοῖς εἰρημένοις. πρὸς δὲ
τούτοις φοβοῦμαι τὴν ἀκαιρίαν· καὶ γὰρ νῦν κατὰ μικρὸν προΐων
ἔλαθον ἐμαυτὸν οὐκ εἰς ἐπιστολῆς συμμετρῖαν ἀλλ' εἰς λόγου μῆ-
κος ἔξοκειλας.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καίπερ τούτων οὕτως ἐχόντων οὐ παραλειπτέον § 14-15
ἐστὶ τὰ περὶ τῆς πόλεως, ἀλλὰ πειρατέον παρακαλέσαι σε πρὸς
τὴν οἰκειότητα καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῆς. οἶμαι γὰρ πολλοὺς εἶναι
τοὺς ἀπαγγέλλοντας καὶ λέγοντας οὐ μόνον τὰ δυσχερέστατα τῶν
περὶ σοῦ παρ' ἡμῖν εἰρημένων ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν προστιθέν-
τας· οἷς οὐκ εἰκὸς προσέχειν τὸν νοῦν. καὶ γὰρ ἂν ἄτοπον ποι-
οίης, εἰ τὸν μὲν δῆμον τὸν ἡμέτερον ψέγοις, ὅτι ῥαδίως πείθεται
τοῖς διαβάλλουσιν, αὐτὸς δὲ φαίνοιο πιστεύων τοῖς τὴν τέχνην
ταύτην ἔχουσι, καὶ μὴ γινώσκουσ, ὡς, ὅσα περ ἂν τὴν πόλιν εὐα-
γωγοτέραν ὑπὸ τῶν τυχόντων οὖσαν ἀποφαίνωσι, τοσούτη μάλ-
λόν σοι συμφερόντως ἔχουσαν αὐτὴν ἐπιδεικνύουσιν. εἰ γὰρ οἱ μῆ-
δὲν ἀγαθὸν οἰοί τ' ὄντες ποιῆσαι διαπράττονται τοῖς λόγοις, ὅ τι
ἂν βουληθῶσιν, ἢ πού σέ γε προσήκει τὸν πλεῖστ' ἂν ἔργῳ δυνά-
μενον εὐεργετῆσαι μηδενὸς ἀποτυχεῖν παρ' ἡμῶν.

Ἦγοῦμαι δὲ δεῖν πρὸς μὲν τοὺς πικρῶς τῆς πόλεως ἡμῶν κα- § 16-18
τηγορόντας ἐκείνους ἀντιτάττεσθαι τοὺς πάντα τε ταῦτ' εἶναι
λέγοντας καὶ τοὺς μήτε μείζον μήτ' ἔλαττον αὐτὴν ἡδικοῦναι
φάσκοντας· ἐγὼ δ' οὐδὲν ἂν εἴποιμι τοιούτων· αἰσχυρθεῖην γὰρ
ἂν, εἰ τῶν ἄλλων μῆδὲ τοὺς θεοὺς ἀναμαρτήτους εἶναι νομιζόντων
αὐτὸς τολμήην λέγειν, ὡς οὐδὲν πώποθ' ἢ πόλις ἡμῶν πεπλημ-
μέληκεν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐκεῖν' ἔχω περὶ αὐτῆς εἰπεῖν, ὅτι χρησι-
μωτέραν οὐκ ἂν εὔροις ταύτης οὔτε τοῖς Ἕλλησιν οὔτε τοῖς σοῖς

πράγμασιν ἢ μάλιστα προσεκτέον τὸν νοῦν ἐστίν. οὐ γὰρ μόνον συναγωνιζομένη γίγνοιτ' ἂν αἰτία σοι πολλῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ φιλικῶς ἔχειν δοκοῦσα μόνον· τούτῃ γὰρ ὑπὸ σοὶ νῦν ὄντας βῆλον ἂν κατέχεις, εἰ μηδεμίαν ἔχειεν ἀποστροφὴν, τῶν τε βαρβάρων οὐς βουληθείης θάπτον ἂν καταστρέψαιο. καίτοι πῶς οὐ χρὴ προθύμως ὀρέγεσθαι τῆς τοιαύτης εὐνοίας, δι' ἣν οὐ μόνον τὴν ὑπάρχουσαν ἀρχὴν ἀσφαλῶς καθέξεις, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἐτέραν ἀκινδύνως προσκτήσει;

§ 19-21 Θαυμάζω δ' ὅσοι τῶν τὰς δυνάμεις ἐχόντων τὰ μὲν τῶν ξενιτευμένων στρατόπεδα μισθοῦνται καὶ χρήματα πολλὰ δαπανῶσι, συνειδότες, ὅτι πλείους ἠδίκηκε τῶν πιστευσάντων αὐτοῖς ἢ σέσωκε, τὴν δὲ πόλιν τὴν τηλικαύτην δύναμιν κεκτημένην μὴ πειρῶνται θεραπεύειν, ἢ καὶ μίαν ἐκάστην τῶν πόλεων καὶ σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα πολλάκις ἤδη σέσωκεν. ἐνθυμοῦ δ' ὅτι πολλοῖς καλῶς βεβουλεύσθαι δοκεῖς, ὅτι δικαίως κέχρησαι Θετταλοῖς καὶ συμπερόντως ἐκείνοις, ἀνδράσιν οὐκ εὐμεταχειρίστοις, ἀλλὰ μεγαλοψύχοις καὶ στάσεως μεστοῖς. χρὴ τοίνυν καὶ περὶ ἡμᾶς πειρᾶσθαι γίγνεσθαι σε τοιοῦτον, ἐπιστάμενον, ὅτι τὴν μὲν χώραν Θετταλοί, τὴν δὲ δύναμιν ἡμεῖς ὁμορὸν σοὶ τυγχάνομεν ἔχοντες, ἣν ἐκ παντὸς τρόπου ζήτει προσαγαγέσθαι. πολὺ γὰρ κάλλιον ἐστὶ τὰς εὐνοίας τῶν πόλεων αἰρεῖν ἢ τὰ τεῖχη. τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα τῶν ἔργων οὐ μόνον ἔχει φθόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν τοιούτων τὴν αἰτίαν τοῖς στρατοπέδοις ἀνατιθέασιν· ἣν δὲ τὰς οἰκειότητος καὶ τὰς εὐνοίας κτήσασθαι δυναθῆς, ἅπαντες τὴν σὴν διάνοιαν ἐπαινέσονται.

§ 22-24 Δικαίως δ' ἂν μοι πιστεύοις, οἷς εἴρηκα περὶ τῆς πόλεως· φωνήσομαι γὰρ οὔτε κολακεύειν αὐτὴν ἐν τοῖς λόγοις εἰθισμένος, ἀλλὰ πλείστα πάντων ἐπιτετιμηκῶς, οὔτ' εὐ παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ τοῖς εἰκῆ δοκιμάζουσι φερόμενος, ἀλλ' ἀγνούμενος ὑπ' αὐτῶν καὶ φθονούμενος, ὥσπερ σύ. πλὴν τοσοῦτον διαφέρομεν, ὅτι πρὸς

σὲ μὲν διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν οὕτως ἔχουσι, πρὸς δ' ἐμέ, διότι προσποιῶμαι βέλτιον αὐτῶν φρονεῖν, καὶ πλείους ὁρᾶσιν ἐμοὶ διαλέγεσθαι βουλομένους ἢ σφίσι αὐτοῖς. ἤβουλόμην δ' ἂν ἡμῖν ὁμοίως βᾶδιον εἶναι τὴν δόξαν, ἣν ἔχομεν παρ' αὐτοῖς, διαφεύγειν. νῦν δὲ σὺ μὲν οὐ χαλεπῶς, ἣν βουληθῆς, αὐτὴν διαλύσεις, ἐμοὶ δ' ἀνάγκη καὶ διὰ τὸ γῆρας καὶ δι' ἄλλα πολλὰ σπέργειν τοῖς παροῦσιν.

Οὐκ οἶδ' ὅ τι δεῖ πλείω λέγειν πλὴν τοσούτον, ὅτι καλόν ἐστι § 25
τὴν βασιλείαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τὴν ὑπάρχουσαν ὑμῖν παρακαταθέσθαι τῇ τῶν Ἑλλήνων εὐνοίᾳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'

Ἰσοκράτης Φιλίππῳ χαίρειν.

Ἐγὼ διελέχθην μὲν καὶ πρὸς Ἀντίπατρον περὶ τε τῶν τῇ πό- § 1
λει καὶ τῶν σοὶ συμφερόντων ἐξαρκούντως, ὡς ἐμαυτὸν ἔπειθον, ἤβουλόμην δὲ καὶ πρὸς σὲ γράψαι, περὶ ὧν μοι δοκεῖ πρακτέον εἶναι μετὰ τὴν εἰρήνην, παραπλήσια μὲν τοῖς ἐν τῷ λόγῳ γεγραμμένοις, πολὺ δ' ἐκείνων συντομώτερα.

Κατ' ἐκείνων μὲν γὰρ τὸν χρόνον συνεβούλευον, ὡς χρῆ δια- § 2
λάξαντά σε τὴν πόλιν τὴν ἡμετέραν καὶ τὴν Λακεδαιμονίων καὶ τὴν Θηβαίων καὶ τὴν Ἀργείων εἰς ὁμόνοιαν καταστήσαι τοὺς Ἑλληνας, ἡγούμενος, ἂν τὰς προεστώσας πόλεις πείσης οὕτω φρονεῖν, ταχέως καὶ τὰς ἄλλας ἐπακολουθήσειν. τότε μὲν οὖν ἄλλος ἦν καιρὸς, νῦν δὲ συμβέβηκε μηκέτι δεῖν πείθειν· διὰ γὰρ τὸν ἀγῶνα τὸν γεγενημένον ἠναγκασμένοι πάντες εἰσὶν εὖ φρονεῖν καὶ τούτων ἐπιθυμεῖν, ὧν ὑπονοοῦσί σε βούλεσθαι πράττειν καὶ λέγειν, ὡς δεῖ παυσαμένους τῆς μανίας καὶ τῆς πλεονεξίας, ἣν ἐποιῶντο πρὸς ἀλλήλους, εἰς τὴν Ἀσίαν τὸν πόλεμον ἐξενεγκεῖν.

§ 3 Καὶ πολλοὶ πυνθάνονται παρ' ἐμοῦ, πότερον ἐγὼ σοὶ παρήνευσα ποιῆσθαι τὴν στρατείαν τὴν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἢ σοῦ διανοηθέντος συνεῖπον· ἐγὼ δ' οὐκ εἰδέναι μὲν φημι τὸ σαφές, οὐ γὰρ συγγεγενήσθαι σοὶ πρότερον, οὐ μὴν ἄλλ' οἴεσθαι σὲ μὲν ἐγνωκέναι περὶ τούτων, ἐμὲ δὲ συνειρηκέναι ταῖς σαῖς ἐπιθυμίαις. ταῦτα δὲ ἀκούοντες ἐδέοντό μοι πάντες παρακελεύεσθαι σοὶ καὶ προτρέπειν ἐπὶ τῶν αὐτῶν τούτων μένειν, ὡς οὐδέποτε ἂν γενομένων οὔτε καλλίωνων ἔργων οὔτ' ὠφελιμωτέρων τοῖς Ἑλλησιν οὔτ' ἐν καιρῷ μᾶλλον παραχθισομένων.

§ 4·5 Εἰ μὲν οὖν εἶχον τὴν αὐτὴν δύναμιν, ἦνπερ πρότερον, καὶ μὴ παντάπασιν ἦν ἀπειρηκώς, οὐκ ἂν δι' ἐπιστολῆς διελεγόμην, ἀλλὰ παρῶν αὐτὸς παρῶξυνον ἂν σε καὶ παρεκάλουν ἐπὶ τὰς πράξεις ταύτας. νῦν δ', ὡς δύναμαι, παρακελεύομαι σοὶ μὴ καταμελῆσαι τούτων, πρὶν ἂν τέλος ἐπιθῆς αὐτοῖς. ἔστι δὲ πρὸς μὲν ἄλλο τι τῶν ὄντων ἀπλήστως ἔχειν οὐ καλὸν—αἱ γὰρ μετριότητες παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδοκιμοῦσι—, δόξης δὲ μεγάλης καὶ καλῆς ἐπιθυμεῖν καὶ μηδέποτε ἐμπίμπλασθαι προσήκει τοῖς πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκοῦσιν. ὅπερ σοὶ συμβέβηκεν. ἦγγού δὲ τόθ' ἔξειν ἀνυπέρβλητον αὐτὴν καὶ τῶν σοὶ πεπραγμένων ἀξίαν, ὅταν τοὺς μὲν βαρβάρους ἀναγκάσῃς εἰλωτεύειν τοῖς Ἑλλησι πλὴν τῶν σοὶ συναγωνισαμένων, τὸν δὲ βασιλέα τὸν νῦν μέγαν προσαγορευόμενον ποιήσῃς τοῦτο πράττειν, ὅ τι ἂν σὺ προστάτῃς. οὐδὲν γὰρ ἔσται λοιπὸν ἔτι πλὴν θεὸν γενέσθαι. ταῦτα δὲ κατεργάσασθαι πολὺν ῥᾶόν ἐστιν ἐκ τῶν παρόντων ἢ προσελθεῖν ἐπὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν, ἦν νῦν ἔχεις, ἐκ τῆς βασιλείας τῆς ἐξ ἀρχῆς ὑμῖν ὑπαρξάσης.

§ 6 Χάριν δ' ἔχω τῷ γήραϊ ταύτην μόνην, ὅτι προήγαγεν εἰς τοῦτό μου τὸν βίον, ὥσθ' ἂ νέος ὢν διενεσοῦμην καὶ γράφειν ἐπεχείρουν ἐν τε τῷ πανηγυρικῷ λόγῳ καὶ τῷ πρὸς σὲ πεμφθέντι, ταῦτα νῦν τὰ μὲν ἤδη γιγνόμενα διὰ τῶν σῶν ἐφορῶ πράξῃσιν, τὰ δ' ἐλπίζω γενήσεσθαι.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'

Ἰσοκράτης Φιλίππῳ χαίρειν· ὁ τύπος τῶν ἐπιστολῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν ἦτο πολὺ διάφορος τοῦ συνηθιζομένου κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν. Οἱ Ἕλληνες ἤρχιζον τὴν ἐπιστολὴν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστολέως· ἠκολούθει τὸ ὄνομα τοῦ προσώπου, πρὸς τὸ ὅποιον αὐτὴ ἀπηυθύνετο κατὰ δοτικὴν, καὶ τέλος χαιρετισμός. Ἐπεράτουν δὲ τὴν ἐπιστολὴν δι' ἐνὸς χαιρετισμοῦ: «Ἐρρωσο» ἢ «Εὐτύχει».

§ 1-2. ἄλλως τε κἄν=καὶ μάλιστα ἂν. **εἰ μὲν μὴ καὶ πρότερον**· ἐν τῇ λόγῳ του δηλαδὴ τῇ ἐπιγραφομένῳ «Φίλιππος», ὁ ὅποιος ἐγράφη μετὰ τὴν Φιλοκράτειον εἰρήνην (οὕτως ὀνομασθεῖσαν ἐκ τοῦ ἀθηναίου πρέσβεως Φιλοκράτους), διὰ τῆς ὁποίας ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν περὶ τῆς ἀνακτῆσεως τῆς Ἀμφιπόλεως πόλεμον μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Φιλίππου. **εὖνοια** = ἀγαθὴ πρόθεσις, ἀγάπη. **ἐξ ὧν** = περὶ τούτων. **ἀποφαίνομαι**=δίδω γνώμην, συμβουλεύω. **περὶ τῶν σοὶ συμβεβηκότων**· ἐννοεῖ τοὺς κινδύνους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐκθέσει· ἑαυτὸν ὁ Φίλιππος πολεμῶν κατὰ τῶν Θρακῶν. **τῶν σῶν πραγμάτων**=διὰ τὰς ὑποθέσεις σου, διὰ σέ. **περὶ τῶν ἦττον ἀναγκαίων**· τῆς κατὰ τῶν Περσῶν δηλαδὴ ἐκστρατείας. **φαίνομαι συμβεβουλευκῶς τινι** = εἶμαι φανερός ὅτι ἔχω συμβουλεύσει τινά, εἶναι φανερόν ὅτι ἔχω συμβουλεύσει τινά. **ὑπὲρ**=περὶ. **κατεπείγω** (ἀμετάβητ.)=σπεύδω, βιάζομαι. **τὰ μᾶλλον κατεπείγοντα** = τὰ σπουδαιότερα. Ἐννοεῖ τὴν ἀνάγκην νὰ μὴ ἐκθέτῃ τὴν ζωὴν του εἰς τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους. **καὶ ταῦτα** = καὶ μάλιστα. **ὀλιγορῶ τινος** = παραμειλῶ τι, ἀδιαφορῶ διὰ κάτι. **βλασφημία**=κακολογία, κατηγορία. Περὶ τῶν κατηγοριῶν τούτων ὁμιλεῖ εὐθὺς ἀμέσως (§§ 3-4).

§ 3-4. οὐδεὶς... ἔστιν ὅστις οὐ κατέγνω (ἐνν. σοῦ) = πάντες ἐν γένει σοῦ προσάπτουν τὴν μοιφήν. **προπετώσ**=μετὰ σπουδῆς, ἀπερι-

σκέπτως. κινδυνεύω προπετέστερον ἢ βασιλικώτερον = ἐκτίθειμαι εἰς τοὺς κινδύνους μὲ μεγαλύτεραν ἀπερὶσκειψίαν παρὰ μὲ βασιλικήν σύνεσιν. μέλει τινί τινος = ἐνδιαφέρεται τις διὰ τι. τὰ ὅλα πράγματα = τὸ σπουδαιότερον ὅλων, ἢ ζωή. περιστάντων (ἐνν. σέ): περισταμαίτινα = ἴσταμαι περί τινας, περικυκλών τινα. διαφέρων τινός = ὑπέρτερός τινος. κατορθώνω = νικῶ. συναναιρῶ τί (τινι) = καταστρέφω τι ἐξ ὀλοκλήρου μετὰ τινος (ἐνταῦθα: τοῦ βίου). καταρρουπαίνω = ῥυπαίνω πολύ, μολύνω. ἀδοξία = κακή φήμη, δυσφήμησις.

§ 5-6. τὰς πόλεις· ἐννοεῖ τὰς δημοκρατουμένας ὡς αἱ Ἀθήναι. τὰς πόλεις, ὃν τρόπον· ἀντί: τὸν τρόπον, καθ' ὃν αἱ πόλεις. διοικῶ τὰ περὶ τοὺς πολέμους = ῥυθμίζω τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν πόλεμον. στρατόπεδον = στρατός. τὸ κοινὸν = αἱ ἀρχαί, ἢ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, «ἢ κυβέρνησις». τὸ βουλευόμενον = οἱ κρίνοντες, ἢ νομοθετικὴ ἐξουσία, οἱ βουλευταί. ὑπὲρ τῶν ἐνεστώτων· ἐνν. πραγμάτων = διὰ τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. εἰς ἀσφάλειαν καθιστάναι· ἐν Ἀθήναις οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ ἄρχοντες ἐν γένει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς των δὲν ὑπέκειντο εἰς στρατεύσιν παρὰ εἰς ἐξαίρετικὰς μόνον περιπτώσεις (βλ. καὶ Λυκ. κατὰ Λεωκρ. §§ 37-38). ἀτυχία = ἦττα. ἀναιρεῖται ἡ δύναμις = καταστρέφεται, ἐξαφανίζεται ἡ δύναμις. δύνασθαι· ἐξαρτ. ἐκ τοῦ συμβαίνει. ὑποφέρειν καὶ ἀναλαμβάνειν· ἐξαρτ. ἐκ τοῦ δύνασθαι. συμφορὰ = ἀτυχία (βλ. ἀνωτέρω). ἀναλαμβάνω ἑμαυτὸν = ἀνακτῶ τὴν δυνάμιν μου. κατὰ τρόπον = προσηκόντως, ὀρθῶς. διοικῶ τὰς νίκας = ἐκμεταλλεύομαι τὰς νίκας. καὶ τοὺς ἐνδοξοτάτους τῶν ἀνδρῶν φύλακας αὐτῶν καθιστάντας· ἐκστρατεύων ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης—ἀπὸ τοῦ 510 π.Χ. δὲ μόνον ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων ἐξήρχετο τῆς Σπάρτης—εἶχε περὶ αὐτὸν τὸ σῶμα τῶν 300 ἐπιλέκτων ἰππέων. ἀποβάλλω τὴν ἀσπίδα = ἀπορρίπτω τὴν ἀσπίδα, ἐγκαταλείπω τὴν ἐν τῇ μάχῃ θέσιν μου. Διὰ τοὺς Σπαρτιάτας, ὡς γνωστὸν, ἢ ἀπόρρυψις τῆς ἀσπίδος ἐθεωρεῖτο μέγα ὄνειδος.

§ 7-8. ἀλλὰ μὴν = πρὸς τούτοις. λανθάνει τινά τι = διαφεύγει τι τὴν προσοχήν τινος. ἀμφισβητῶ τινί τινος = ἐρίζω, φιλονικῶ πρὸς τινα περὶ τινος. Κύρω τῷ τῆς βασιλείας ἀμφισβητήσαντι (ἐνν. τῷ ἀδελφῷ)· Κύρος ὁ νεώτερος, ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς Ἀναβάσεως τοῦ Ξενοφώντος, μὴ ἀναμίνας τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τῆς παρὰ τὰ Κούναξα συναρθεῖ-

σης τῆ 401 π.Χ. μάχης, ἀλλὰ ῥιφθεις ἀπερισκέπτως εἰς αὐτὴν ἐφρονεῖτη. **περιποιῶ τὴν ἑμαυτοῦ ψυχὴν**—διασφύζω τὴν ζωὴν μου. **κατέχω** = συγκρατῶ, διατηρῶ. **προπέτεια**—σπουδῆ, ἀπερισκεψία. **δυναστεία**—ἀρχή, ἐξουσία. **τοὺς συνακολουθήσαντας**· ἐννοεῖ τοὺς μυρίους.

§ 9-11. **ἐνθυμουμαι τινας**—ἀναλογίζομαι τι, λαμβάνω τι ὑπ' ὄψιν. **ἄνοια**—ἀνοησία, μωρία. **ἀλόγιστος**—ἀπερίσκεπτος. **τὴν γιγνομένην μετ' ἀνοίας ἀλόγιστου**—τὴν συνδεομένην μὲ ὑπερβολικὴν ἀπερισκεψίαν. **φιλοτιμία**—φιλοδοξία. **εἰκῆ**—ἀσκόπως, ἀπερισκέπτως. **ἀρετῆ**—ἐπίδειξις γενναιότητος, «παλληκαριά». **φαῦλος**—ταπεινὸς τὸ γένος, ἀνάξιος λόγου. **πονηρὸς**—κακός. **ἔξὸν**—εἰ καὶ ἔξεστιν (ἐνν. ποιεῖσθαι). **τοὺς οἰκειοτάτους**· ἔχει κατὰ νοῦν τοὺς εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος φίλους τοῦ Μακεδόνο βασιλέως. **Διὰ δὲ τοῦ κατωτέρω ἐχθροῦς** ἐννοεῖ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Δημοσθένης. **ἔξαρκεῖ** (ἀπρόσ.) = εἶναι ἀρκετόν· ὁ μέλ. **ἔξαρκέσει** ἀντὶ τῆς προστακτ. **ἔξαρκείτω. τὸν νῦν μέγαν**· τὸν βασιλέα δηλ. τῶν Περσῶν. **καταλύω**—καταβάλλω, καθαιρῶ.

§ 12. **πρὸ πολλοῦ ποιῶμαι** (μετ' ἀπαρεμφ.)—θεωρῶ πολὺ σπουδαῖον. **ἐπιστέλλω τινί τι**—δίδω εἰς τινα δι' ἐπιστολῆς συμβουλὰς διὰ τι. **πρὸ τῆς στρατείας**· ἐννοεῖ τὴν ἐκστρατείαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Φίλιππος ἐξέθεσεν εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν του. **ἵνα, εἰ μὲν ἐπέισθης, μὴ περιέπεσες**· ἢ τελ. πρότασις μεθ' ὀριστ. ἱστορ. χρόνου μετὰ πρότασιν δηλοῦσαν εὐχὴν ἀνεκπλήρωτον ἢ ὅτι δὲν ἔγινε κάτι φανερόν· εὐχὴν ἀπραγματοποιήτων. **διὰ τὸ πάθος**—ἐνεκα τοῦ παθήματός σου, τοῦ κινδύνου τὸν ὁποῖον διέτρεξες. **ταῦτά τοις ὑπὸ πάντων ἤδη ἐγνωσμένοις**—τὰ ἴδια πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπὸ ὅλους τώρα ἀναγνωρίζονται ὡς ὀρθά. **τὸ συμβεβηκὸς**—τὸ πάθος. **ἐμαρτύρει**· ἐνν. καὶ πρὸ αὐτοῦ τὸ ἵνα. ὁ λόγος—ἢ συμβουλή. **περὶ αὐτῶν**· τῆς ἀνάγκης δηλαδὴ τῆς προφυλάξεως τῆς ζωῆς σου.

§ 13. **διὰ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν**· τὴν εὐκολίαν δηλαδὴ μετὰ τῆς ὁποίας πᾶς τις ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Φιλίππου περὶ τῆς ζωῆς του ἔχει ἰδιόζουσαν σημασίαν. Ὁ προσδιορ. εἰς τὸ **παύσομαι λέγων. ἐταῖρος**—φίλος· εἰδικώτερον ὁ ἀνήμων εἰς τὸ ἀποτελοῦν τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων σῶμα ἱππικοῦ. **σπουδαῖος**—

καλός, χρηστός. **ἀκαιρία** (ἐπὶ προσώπων) = ἀδικηρία, φορτικότης. **οὐκ εἰς ἐπιστολῆς συμμετρίαν**· ἐνν. ἐκ τοῦ ἔξοκέλας κατὰ ζεύγμα ἢ μετχ. **προβάς ἢ προχωρήσας**. **ἔξοκέλλω** (ἐπὶ πλοίου) = πίπτω ἔξω εἰς τὴν ξηρὰν· ἢ μετχ. **ἔξοκέλας** μεταφορικῶς· ἔλαθον ἑμαυτόν... **ἔξοκέλας** = χωρὶς γὰρ τὸ ἀντιληφθῆ ἔδωσα εἰς τὴν ἐπιστολὴν μου μῆκος ῥήτορ. λόγου.

§ 14-15. **οὐ μὴν ἀλλὰ** = ἐν τούτοις. **παρακαλῶ** = παρακινῶ, προτρέπω. **οἰκειότης** = φιλία. **χρησίσ τινος** = στενὴ σχέσηις, σύνδεσμος μετὰ τινος. **τοὺς ἀπαγγέλλοντας καὶ λέγοντας**· ἐννοεῖ τὴν ἐν Ἀθήναις μακεδονίζουσαν μερίδα. **δυσχερῆς** = δυσάρεστος. **παρ' αὐτῶν** = ἀφ' αὐτῶν, ἐξ ἰδίαις ἐμπνεύσεως. **τοῖς διαβάλλουσιν**· ἐννοεῖ τὴν ἀντιμακεδονικὴν μερίδα. **ἔχω** = γνωρίζω, ἐξασκῶ. **εὐάγωγος** = εὐκόλως ἀγόμενος, ὁ εὐκόλως παρασυρόμενος· **εὐάγωγοτέρων**· πρὸς ταύτην δηλ. ἢ ἐκείνην τὴν πολιτικὴν μερίδα. **ἀποφαίνω** = ἀποδεικνύω, παρουσιάζω. **συμφερόντως ἔχω τινὶ** = ὠφελῶ τινά, ἐξυπηρετῶ τὸ συμφέρον τινός. **διαπράττωμαι** = φέρω εἰς πέρας, κατορθώνω. **ἢ πού γε** = ἀσφαλῶς ὡς ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω. **προσῆκει**· ὑποκ. αὐτοῦ τὸ ἀποτυχεῖν. **τὸν δυνάμενον ἂν** = ὅς ἂν δύναιτο· ἐνν. εἰ βούλοιο. **μηδενὸς ἀποτυγχάνω παρὰ τινος** = ἐπιτυγχάνω τὰ πάντα παρὰ τινος.

§ 16-18. **πικρῶς κατηγορῶ τινος** = διατυπώνω βαρεῖας κατηγορίας κατὰ τινος (βλ. § 14-15 αὐτὸς δὲ φαίνοιο πιστεύων τοῖς τὴν τέχνην ταύτην ἔχουσι). **ἐκείνους**· ἐπεξηγεῖται διὰ τῶν ἐπιφερομένων: **τοὺς λέγοντας καὶ τοὺς... φάσκοντας. πάντα ταῦτα**· ὅτι δηλ. ἢ πόλις ῥαδίως πείθεται τοῖς διαβάλλουσιν (βλ. § 14-15). **μήτε μείζον μήτ' ἔλαττον** = μήτε μέγα μήτε μικρόν = μήτε ὀλίγον μήτε πολὺ. **ἀδικῶ** = διαπράττω σφάλμα. **πλημμελῶ** = κάμνω μουσικὸν σφάλμα· καὶ μεταφορικῶς: πλανῶμαι, ὑποπίπτω εἰς σφάλμα. **τὰ σὰ πράγματα** = αἱ κρατικαὶ σου ὑποθέσεις. **ἀποστροφῆ** = καταφύγιον. **καταστρέφομαι** = ὑποτάσσω. **εὐνοια** = φιλία. **ἀρχὴ** = ἐξουσία, ἐπικράτεια.

§ 19-21. **οἱ τὰς δυνάμεις ἔχοντες** = οἱ ἔχοντες τὴν ἐξουσίαν, οἱ κυβερνῶντες· ἢ γενικὴ εἰς τὸ θαυμάζω. **ξενιτεύομαι** = ὑπηρετῶ ὡς μισθοφόρος ξένος· **στρατόπεδα τῶν ξενιτευομένων** = τὰ ξενικὰ στρατεύματα. **μισθοῦμαι** = προσλαμβάνω ἐπὶ μισθῷ. **συνειδότες** (ἐνδοσ. μετχ.) = ἂν καὶ καλῶς γνωρίζουν. **ἠδίκηκεν ἢ σέσωκε**· τὸ ὑποκ. ἐννοητέον ἐκ τῶν προηγουμ. κατ' ἀττικὴν σύνταξιν. **ὅτι πλείους...**

σέσωκε· ὑπαινιγμὸς ταῦτα εἰς τὴν τακτικὴν τῶν μισθοφορικῶν στρατευμάτων, ἅτινα πολλάκις ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ τοῦ καταβαλλομένου μισθοῦ ἤλλασσον κύριον, ἐκτὸς δὲ τούτου προέβαινον καὶ εἰς βιαιοπραγίας κατὰ τῆς χώρας, ἣτις εἶχε προσλάβει αὐτὰ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς. **θεραπεύω τινά**—περιποιουμαι τίνα, συνάπτω φιλικὰς σχέσεις μετὰ τίνος. **μίαν ἐκάστην τῶν πόλεων**· ἐννοεῖ τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν παρέσχον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ὡς λ.χ. εἰς τὴν Σπάρτην κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν εἰλώτων, εἰς τὰς Πλαταιὰς καὶ τοὺς Εὐβοεῖς ἀπειλουμένους ὑπὸ τῶν Θηβαίων κ. ἄ. καὶ **σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα**· τοῦτο συνέβη κατὰ τὰ Περσικά. **χρῶμαί τινι δικαίως καὶ συμφερόντως**—συμπεριφέρομαι πρὸς τίνα κατὰ τρόπον δίκαιον καὶ ἐξυπηρετοῦντα τὸ συμφέρον του. Ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα τὴν κατὰ τὸ 352 π.Χ. ἀπαλλαγὴν τῶν Θεσσαλῶν ἀπὸ τῆς τυραννίας τῶν ἀδελφῶν Λυκόφρονος καὶ Πειθολάου. **εὐμεταχείριστος**—εὐκολοκυβέρνητος. **στάσεως μεστός**—ἐπιρρεπὴς εἰς ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν καθεστώτων, εἰς ἐμφυλίους ἐριδας. **ὄμορος δύναμις**—παραπλησία δύναμις. **προσάγομαί τίνα**—προσελκύνω τινὰ μὲ τὸ μέρος μου. **ἔχω φθόνον**—προκαλῶ φθόνον. **τῶν τοιούτων**· δηλ. ἔργων, οἷα ἢ κατάληψις τειχῶν. **ἀνατίθημί τινι τὴν αἰτίαν τινός**—ἀποδίδω εἰς τίνα τὴν αἰτίαν τινός. **διάνοια**—σύνεσις, διπλωματικὴ ἱκανότης.

§ 22-24. **πλείστα πάντων** (ἐνν. τῶν ἄλλων ῥητόρων) **ἐπιτετιμηκώς**· ὑπαινίσσεται ἄλλους λόγους του, εἰς τοὺς ὁποίους ἐλέγχει τοὺς Ἀθηναίους. **εὖ φέρομαι παρὰ τινι**—ἐκτιμῶμαι παρὰ τίνος. **οἱ εἰκῆ δοκιμάζοντες**—οἱ ἐξετάζοντες ἐπιπολαιῶς τὰ πράγματα. Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐπομένων ἔχει κατὰ νοῦν τὴν ἀντιμακεδονικὴν μερίδα καὶ τοὺς σοφιστάς. **ἀγνοοῦμαι**—μένω ἄγνωστος, παρεξηγοῦμαι. **οὕτως ἔχουσι**· δηλ. φθονοῦν. **προσποιοῦμαι**—φαίνομαι, ἰσχυρίζομαι. **ὁρῶσι πλείους ἐμοὶ διαλέγεσθαι βουλομένους**· ἐννοεῖ τοὺς σοφιστάς, τοὺς ὁποίους ἐγκαταλείποντες οἱ νέοι προσήρχοντο εἰς τὸν Ἰσοκράτην. **διαφεύγω τὴν δόξαν, ἣν ἔχω παρὰ τινι**—κατορθῶνω ν' ἀποβάλῃ τις τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν ἔχει περὶ ἐμοῦ. **στέργω τοῖς παροῦσιν**—ἀρκοῦμαι εἰς τὰ παρόντα, εἶμαι εὐχαριστημένος μὲ τὴν παρούσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων.

§ 25. **ὕμιν· ἀντί σοί· διὰ τὸ μεγαλειότερον. παρακατατίθεμαί τινί τι**—παραδίδω εἰς τινὰ τι πρὸς φύλαξιν, ἐμπιστεύομαι εἰς τινὰ τι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'

§ 1. Ἀντίπατρος· εἰς ἐκ τῶν ἐξοχωτάτων στρατηγῶν τοῦ Φιλίππου, μετὰ ταῦτα δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου (400-319 π.Χ.). Μετὰ τὴν Χαίρωνειαν διεξήγαγεν ἐν Ἀθήναις τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς σύναψιν εἰρήνης ὡς πρέσβυς τοῦ Φιλίππου. ἐξαρκούντως=ἐπαρκῶς, ἐν ἐκτάσει. ὡς ἑμαυτὸν ἔπειθον=κατὰ τὴν πεποίθησίν μου. μετὰ τὴν εἰρήνην· ἐννοεῖ τὴν συναφθεῖσαν μετὰ τὴν ἐν Χαίρωνείᾳ μάχην. ἐν τῷ λόγῳ· τῷ ἐπιγραφομένῳ «Φίλιππος» ἢ «Πρὸς Φίλιππον».

§ 2. κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον· ὅτε δηλαδὴ ἔγραφε τὸν «Πρὸς Φίλιππον» λόγον. οὕτω φρονεῖν· δηλ. διαλλάττεσθαι ἀλλήλαις. καιρὸς=περίστασις, κατάστασις πραγμάτων. διὰ τὸν ἀγῶνα τὸν γεγενημένον· τὴν ἐν Χαίρωνείᾳ δηλ. μάχην. ὑπονοῶ=εἰκάζω, φαντάζομαι. καὶ τούτων, ὧν ὑπονοοῦσι· ἀντί: καὶ τούτων, ἃ ὑπονοοῦσι. μανία (μαίνομαι)=μανιώδες πάθος (ἀντίθ. σωφροσύνη). παύομαι τῆς μανίας=παραιμερίζω τὰ πάθη μου. πλεονεξία=ἀπληστία, τάσις πρὸς ἐπικράτησιν. ἐκφέρω τὸν πόλεμον=μεταφέρω τὸν πόλεμον.

§ 3. πυνθάνομαι παρὰ τινος=ζητῶ νὰ πληροφορηθῶ παρὰ τινος, ἔρωτῶ τινα. συναγορεύω=συνηγορῶ, συμφωνῶ. συγγίγνομαι τινι=συναναστρέφομαι τινα, συνομιλῶ μετὰ τινος. οὐ μὴν ἀλλὰ=ἀλλ' ὅμως. γινώσκω περὶ τινος=ἀποφασίζω περὶ τινος. ὡς οὐδέποτε ἄν γενομένων=διότι κατὰ τὴν γνώμην των οὐδέποτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνουν. ἔργα· ἐννοεῖ πολεμικά. ἐν καιρῷ μᾶλλον=εἰς καταλληλοτέραν περίστασιν.

§ 4-5. ἀπαγορεύω=ἐξαντλοῦμαι, καταβάλλομαι ἕνεκα τοῦ γήρατος. παρακαλῶ=παροτρύνω, παρακινῶ. καταμελῶ τινος=παραιμελῶ ἐντελῶς τι. ἀπλήστως ἔχω πρὸς τι=φλέγομαι ἀπὸ ἀκέραιστον ἐπιθυμίαν διὰ τι, ἐπιθυμῶ τι πολὺ. αἱ μετριότητες=οἱ μέτροι (μετωνυμία)=οἱ μετριόφρονες, οἱ ἐγκρατεῖς. εὐδοκιμῶ παρὰ τινι=εὐδοκιμῶ, ἔχω καλὴν φήμην. εἰλωτεύω=εἶμαι εἴλω, δοῦλος. κατεργάζομαι=ἐπιτυγχάνω. τὰ παρόντα=ἡ παρούσα κατάσταση τῶν πραγμάτων. Ὁ προσδιορ. τὸ ἀναγκαστ. αἷτιον. προέρχομαι=φθάνω. βασιλεία=ἀρχή, βασίλειον· ἐκ τῆς βασιλείας =στηριζόμενος μόνον εἰς τὸ βασίλειον.

ὕμῃν (βλ. Α' ἐπιστολήν, § 25). Τὸ νόημα: ἡ κατάλυσις τῆς περσικῆς δυνάμεως καὶ ἡ ὑποταγὴ τῶν Περσῶν θὰ ἀπαιτήσουν κόπους πολὺ ὀλιγωτέρους ἀπὸ ὅσους ἐχρειάσθησαν, διὰ τὸ ἀνυψωθῆναι τὸ ἀρχικῶς μικρὸν βασίλειον τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν σημερινήν του περιωπήν.

§ 6. προάγω τὸν βίον τινὸς εἰς τοῦτο= παρατείνω τόσον τὸν βίον τινός. ἐν τῷ πανηγυρικῷ ὅπου καλεῖ τοὺς Ἑλληνας νὰ ὁμονήσῃσιν καὶ νὰ στραφῶσιν κατὰ τῶν βαρβάρων. καὶ τῷ πρὸς σὲ πεμφθέντι· ἐννοεῖ τὸν λόγον « Πρὸς Φίλιππον ». ἐφορῶ = βλέπω.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. Δημοσθένους λόγοι	Σελ.	
1. Εἰσαγωγή	»	5 - 95
2. Κείμενον	»	11
α) Α' Ὀλυμπιαζός	»	15 - 55
β) Β' Ὀλυμπιαζός	»	16 - 23
γ) Α' κατὰ Φιλίππου	»	23 - 31
δ) Β' κατὰ Φιλίππου	»	32 - 45
3. Λεξιλόγιον	»	46 - 55
B. Λυκούργου λόγος κατὰ Λεωκράτους	»	97 - 152
1. Εἰσαγωγή	»	101 - 102
2. Κείμενον	»	103 - 129
3. Ἑρμηνευτικαὶ σημειώσεις	»	130 - 152
Γ. Ἴσοκράτους ἐπιστολαὶ πρὸς Φίλιππον	»	153 - 175
1. Εἰσαγωγή	»	157 - 159
2. Κείμενον	»	161 - 168
α) Α' ἐπιστολὴ	»	162 - 167
β) Β' ἐπιστολὴ	»	167 - 168
3. Ἑρμηνευτικαὶ σημειώσεις	»	169 - 175
α) Α' ἐπιστολῆς	»	169 - 173
β) Β' ἐπιστολῆς	»	174 - 175

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσήμον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς τιμῆς λιανικῆς πωλήσεως ἐκάστου ἀντιτύπου.

Ἐντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλὼν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946 Α 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Α΄, 1950 (VI) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 75.000

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

9 -